

1 WŁADCY ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY

ZANIM POZNASZ NOWY TEMAT

1. Opisz zakres władzy cesarza w Imperium Rzymskim.
2. Omów genezę urzędu papieskiego.

■ KRÓLESTWO FRANKÓW I KOŚCIÓŁ

Pierwszym katolickim państwem w średniowiecznej Europie było królestwo Franków. Ich władca, **Chlodwig I**, który przyjął chrzest w 496 r., podjął współpracę z hierarchią kościelną w celu zintegrowania ludności swojego kraju, złożonej z pogańskich Germanów i chrześcijańskich potomków Rzymian. Uzyskał prawo mianowania biskupów, a dostojnicy duchowni otrzymali od niego dobra ziemskie. Monarcha zapewnił im również opiekę w razie napaści.

Związki pomiędzy monarchią frankijską a Kościołem katolickim zacieśniły się w 751 r., kiedy to za zgodą papieską tron objął Pepin Krótki. Zapoczątkował on rządy dynastii Karolingów. Kilka lat później papież Stefan III poprosił go o wsparcie w walkach z Longobardami zagrażającymi papieżstwu. Pepin Krótki pokonał ich i w 756 r. przekazał odebrane im ziemie biskupowi Rzymu. Na terenach tych utworzono **Państwo Kościelne**, w którym władzę sprawowali papieże.

PRZYPOMNIJ SOBIE

Europa po upadku Imperium Rzymskiego

W V w. na dawnym obszarze cesarstwa zachodniorzymskiego zanikła administracja państwowa i zapanował chaos. Wzrósł wtedy autorytet biskupów, którzy organizowali obronę miast oraz ziem zagrożonych najazdami, a także starali się zastąpić lokalne władze. Struktury kościelne okazały się przydatne również dla władców powstających państw barbarzyńskich, stopniowo chrystianizowanych.

Karol Wielki, syn Pepina Krótkiego, miał znacznie większe ambicje – dążył do zjednoczenia wszystkich terenów dawnego Imperium Rzymskiego. Aby do tego doprowadzić, rozpoczął starania o rękę cesarzowej Bizancjum. Jego plany pokrzyżował jednak papież Leon III, który w 800 r. zaprosił króla Franków do Rzymu na święta Bożego Narodzenia i podczas

Koronacja Karola Wielkiego na cesarza była elementem polityki papieża. Dzięki odnowieniu cesarstwa na Zachodzie zyskał on obrońcę w osobie króla Franków. Ponadto w ten sposób zapobiegł osłabieniu swojej pozycji – nie chciał bowiem znaleźć się w takiej sytuacji jak patriarcha Konstantynopola, uzależniony od cesarza bizantyjskiego.

■ miniatura, Francja, XV w.

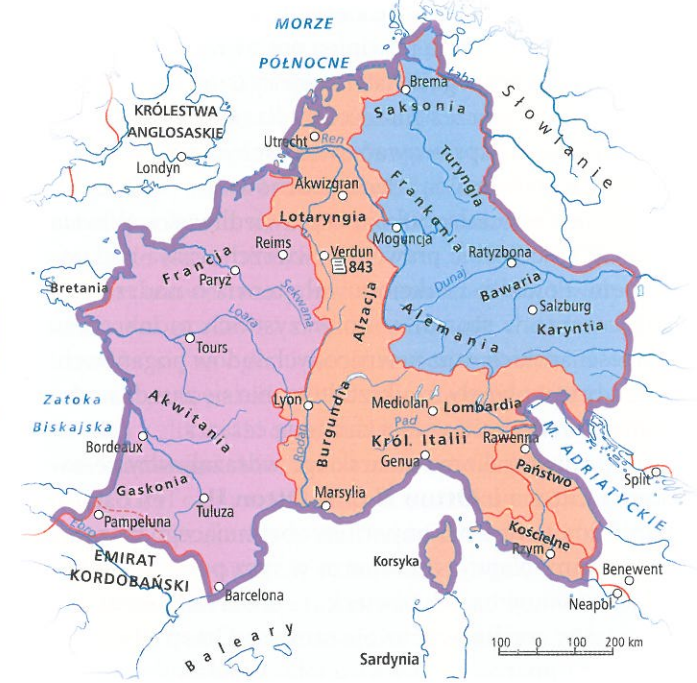
uroczystej mszy bez uprzedzenia ukoronował go na **cesarza**. Działania Leona III miały pokazać, że to od papieża zależy, komu przypadnie tytuł cesarski. Tak rozpoczął się spór pomiędzy cesarstwem a papieżstwem o dominację w świecie chrześcijańskim.

Po śmierci Karola Wielkiego monarchia Karolingów przetrwała niecałe 30 lat. W 843 r. państwo na mocy traktatu z **Verdun** zostało podzielone pomiędzy wnuków tego władcy: Karol Łysy otrzymał zachodnią część ziem, Ludwik Niemiecki – wschodnią, a Lotar – koronę cesarską oraz tereny leżące pomiędzy królestwami braci.

■ CESARSTWO UNIwersALISTYCZNE

Cesarstwo na zachodzie Europy odrodziło się za sprawą niemieckiego króla **Otona I**. Monarcha ten wykorzystał kryzys polityczny na Półwyspie Apenińskim – na prośbę papieża zajął Rzym i zaprowadził tam pokój, ale w zamian zażądał korony cesarskiej. Otrzymał ją w 962 r. Od tej pory każdemu władcy Niemiec przysługiwało prawo do koronacji cesarskiej oraz kontrolowania wyboru papieża, który przed objęciem tronu musiał przysiąc mu wierność. Miało to ułatwić realizację ambitnych planów Otona I dotyczących utworzenia uniwersalistycznego cesarstwa. Monarcha chciał, aby cały chrześcijański świat – łącznie z papieżstwem – był podporządkowany władzy cesarskiej. Papież miał w nim odgrywać rolę zwierzchnika duchowego, a nie przywódcy politycznego.

MONARCHIA KAROLINGÓW W VIII I IX WIEKU

— granica królestwa Franków przed podpisaniem traktatu z Verdun
— państwo Karola tysego
— państwo Ludwika Niemieckiego
— państwo Lotara I
— 843 miejsce podpisania traktatu z Verdun

? PRACA Z MAPĄ

1. Opisz podział państwa Franków z 843 r.
2. Wymień nazwy współczesnych państw, które ukształtowały się na terytorium należącym niegdyś do Karolingów.

ŹRÓDŁA I INTERPRETACJE

UNIwersALIZM WEDŁUG KAROLA WIELKIEGO

Karol Wielki określił swój stosunek do papieżstwa w liście do Leona III z 796 r.

Tak jak z Ojcem Świętym, poprzednikiem Waszym, wszedłem w układ świętego współojcostwa, tak ze Świętobliwością Waszą pragnę zawrzeć nienaruszalne teje wiary przymierze miłości, aby za łaską Bożą, przywołaną Waszej apostolskiej Świętobliwości prośbami, ze mną wszędzie szło apostolskie błogostawieństwo, i żeby najświętsza stolica Rzymskiego Kościoła za zrzędzeniem Bożym naszą pobożnością zawsze była broniona. Do nas należy: z pomocą Bożą na zewnątrz wszędzie orężem

święty Kościół Chrystusowy od najazdu pogan i zniszczenia ze strony niewiernych ochraniać, a na wewnątrz wzmacniać szerzeniem wiary katolickiej. Do Was, Ojczyści Święty, należy: z podniesionymi do Boga wraz z Mojżeszem rękoma wspomagać wojsko, aby za Waszym pośrednictwem a łaską Bożą chrześcijaństwo zawsze i wszędzie odnosiło zwycięstwo nad nieprzyjaciółmi imienia swego i aby imię Pana naszego Jezusa Chrystusa na całym zajaśniało świecie.

Teksty źródłowe do nauki historii w szkole, nr 6: Rozwój dążeń uniwersalistycznych. Walka papieżstwa z cesarstwem i wojny krzyżowe, oprac. J. Żulawiński, Warszawa 1959, s. 6.

BLIŻEJ NAS

Watykan

Państwo Kościelne istniało (z przerwami) od 756 do 1870 r., kiedy to doszło do zjednoczenia Włoch. Jego tradycje zostały przejęte przez Watykan, który powstał na mocy tzw. traktatów laterańskich, zawartych przez rząd włoski i Stolicę Apostolską w 1929 r. Powierzchnia Watykanu, stanowiącego enklawę na terenie Rzymu, wynosi zaledwie 0,44 km², co czyni z niego najmniejsze państwo na świecie. Jego obywatelami są głównie dostojnicy kościelni, księża i zakonnicy oraz członkowie Gwardii Szwajcarskiej. Watykan to monarchia elekcyjna o ustroju teokratycznym.

Po włączeniu Państwa Kościelnego do Włoch władza papieża w Kościele katolickim zachowała swój wyjątkowy charakter. Według prawa kanonicznego ma on decydujący głos w sprawach wiary, moralności oraz dyscypliny. Może nakładać na wiernych kary kościelne. Współcześnie za podstawy władzy papieża uznaje się również ich osobistą charyzmę i autorytet moralny.

? PRACA ZE ŹRÓDŁAMI

1. Wymień obowiązki, które Karol Wielki przypisał sobie i papieżowi.
2. Oceń, w jakim stopniu opisany podział obowiązków był możliwy do realizacji.

Wdrażana przez niemieckich władców koncepcja **państwa uniwersalnego** stanowiła nawiązanie do tradycji Imperium Rzymskiego. U jej podstaw leżało przekonanie, że Rzym powinien ponownie stać się centrum cywilizowanego świata, za który uznawano ziemie zamieszkiwane przez chrześcijan. Rządy w nowym imperium chciały sprawować dwie osoby: papież – dysponujący uniwersalną władzą duchowną – oraz cesarz – obrońca Kościoła, pokoju i sprawiedliwości. Władca świecki rościł sobie prawo do zwierzchnictwa nad papieżem. Ponadto funkcjonowała teoria o nadrzędnej roli cesarza w stosunku do wszystkich monarchów chrześcijańskich oraz nawróconych ludów pogańskich. Poglądy te wpłynęły na ukształtowanie się zasady nadawania korony królewskiej za zgodą cesarza.

Ideę uniwersalizmu cesarskiego wdrażali w życie następcy Ottona I: **Otton II** oraz **Otton III**. Ten ostatni dążył do utworzenia imperium obejmującego również Bizancjum. Najwyższa władza w tym państwie – zarówno duchowna, jak i świecka – miała należeć do cesarza. Aby zrealizować swoje zamiary, Otton III musiał uzyskać poparcie głowy Kościoła. Dlatego papieżami zostawali oddani mu ludzie. Cesarz zamierzał też pozyskać dla swoich planów polskiego księcia **Bolesława Chrobrego**, którego uważał za doskonałego kandydata na przyszłego władcę całej Słowiańszczyzny.

Cesarz Otton III z dynastii Ludolfingów został przedstawiony na miniaturze jako pan świata (łac. *dominus mundi*) – na tronie i z symbolami władzy: koroną, jabłkiem oraz laską z orłem. Po prawej stronie monarchy ukazano rycerzy, a po lewej – duchownych. W ten sposób zilustrowano zależność poddanych świeckich i przedstawicieli Kościoła od woli władcy.

▪ miniatura, Niemcy, X w.

ŹRÓDŁA I INTERPRETACJE

DICTATUS PAPAE

Program reform papieża Grzegorza VII z 1075 r. został zawarty w notatce, którą sporządzono dla kurii rzymskiej.

1. Kościół rzymski przez samego Boga został założony.
2. Tylko sam biskup rzymski może być prawnie nazwany biskupem powszechnym.
3. Tylko on sam może biskupów składać z godności lub do nich przywracać.
4. Legat jego przewodniczy wszystkim biskupom na synodzie, nawet gdy jest niższy stopniem i może na nich wydać wyrok złożenia z godności [...].
6. Z obłożonymi przez niego klątwą nie wolno przebywać w jednym domu. [...]
8. On sam może tylko używać insygniów cesarskich.
9. Tylko papieża stopy całować mają wszyscy książęta. [...]
12. Jemu wolno władcami rozporządzać [a więc i cesarzy z tronu składać]. [...]
14. W całym Kościele wolno mu duchownych mianować, gdzie by chciał. [...]
17. Żaden przepis prawny i żadna księga kanonów [tj. praw kościelnych] nie ma mieć ważności bez jego woli.
18. Orzeczenie jego przez nikogo nie może być zaczepione, on sam zaś może unieważnić [orzeczenia] wszystkich innych.
19. Przez nikogo nie może być sądzony. [...]
22. Kościół rzymski nigdy nie pobłądził i po wszystkie czasy, wedle świadectwa Pisma św., w żaden błąd nie popadnie.
23. Biskup rzymski, jeśli kanonicznie został obrany, dzięki zasługom św. Piotra, niewątpliwie staje się świętym [...]. [...]
26. Nikt nie może być uważany za katolika, kto nie zgadza się z Kościołem rzymskim.
27. On może poddanych zwalniać od wierności bezecnym.

Wiek V–XV w źródłach, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003, s. 126–127.

? PRACA ZE ŹRÓDŁAMI

1. Wymień uprawnienia dotyczące Kościoła oraz władzy świeckiej, które przyznał sobie papież.
2. Przytocz fragment dokumentu godzący najsilniej – Twoim zdaniem – we władzę cesarską. Uzasadnij swój wybór.